

5. Robinson B. D., Fletcher I. C. Phalaris and ryegrass established in Victoria. Australian Weeds Conference. Toowoomba, 1965.
6. Reeves T. G., Smith I.S. Wheat without cultivation. *Journal of Department Agriculture Victoria*. 1973. № 71.
7. Anon. Cropping without cultivation. *Rural Research*. 1976. № 90.
8. McNeill A. A. Are you wasting time or cultivations? *Agricultural Gazette NSW*. 1978. № 89(2).
9. Stonebridge W. C., Fletcher I. C., Lefroy D. B. Spray-seed: the Western Australian direct sowing system. *Outlook on Agriculture*. 1973. № 7.
10. Rowell D. L., Osborne G. , Mathews P. G. The effects in a long-term trial of minimum and reduced cultivation on wheat yields. *Australian Journal of Experimental Agriculture and Animal Husbandry*. 1977. № 17.
11. Pearce G. A. Faster weed germination with early cultivation. *Journal of Agriculture Western Australia*. 1973. № 14.
12. Pratley J.E., Rowell D. L. Evolution of Australian agriculture: from cultivation to no-till. URL: https://www.csu.edu.au/__data/assets/pdf_file/0005/2805521/Chapter1_PratleyRowell.pdf (дата звернення 30.10.2021)
13. Rowell D. L. Direct drilling – current status and future trends relevant to Australia. *Rural and Allied Industries Conference*. Murdoch University. Perth, 1978.
14. Pratley J. E., Cornish P. S. Conservation farming – a crop establishment alternative or a whole-farm system? *Proceedings 3rd Australian Agronomy Conference*. Hobart, 1985.

УДК 94 : 331.105.44 + 323.2 (94)

Кужельний М. О.

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК У ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ ТА ЇХНЯ РОЛЬ У СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИНАХ (НА ПРИКЛАДІ АВСТРАЛІЇ)

У статті здійснено аналіз функціонального призначення професійних спілок у демократичному суспільстві, їхньої ролі у регулюванні соціально-трудових відносин та формуванні державної політики. На основі ретроспективного аналізу досліджено становлення інституту професійних союзів на прикладі Австралії. Розглянуто досвід їх поступової інституціоналізації

та становлення як суб'єкта соціально-економічних та політичних відносин. З'ясовано важливу учасницьку роль профспілок у забезпеченні соціальної справедливості, підтримці процесів самовдосконалення політики, розвитку демократії та повноспроможної розбудови інститутів громадянського суспільства. Виокремлено значення професійних спілок та союзів для актуалізації у громадському дискурсі питань забезпечення трудових прав громадян, створення належної соціальної інфраструктури відповідно до запитів і потреб працівників, підтримки національного виробника та стабільного економічного розвитку загалом.

Ключові слова: професійні спілки, професійні союзи та асоціації, протекціонізм, Лейбористська партія Австралії, робітничий рух, соціальне партнерство.

Mykola Kuzhelnyi. Functional purpose of trade unions in a democratic society and their role in social-political relations (on the example of Australia). The article analyzes the functional purpose of trade unions in a democratic society, their role in the regulation of social and labor relations and the formation of public policy. Based on a retrospective analysis, the formation of the institution of trade unions was studied on the example of Australia. The experience of their gradual institutionalization and formation as a subject of social-economical and political relations is considered. The important role of trade unions in ensuring social justice, supporting the processes of self-improvement of politics, development of democracy and full-fledged development of civil society institutions has been clarified. There were singled out the importance of trade unions and unions for the actualization in public discourse of issues of labor rights of citizens, the creation of appropriate social infrastructure in accordance with the demands and needs of workers, support for national producers and stable economic development in general.

Keywords: trade unions, trade unions and associations, protectionism, the Australian Labor Party, labor movement, social partnership.

Історія руху робітників у Австралії розпочинається на початку XIX ст. Наприкінці XIX ст. його організоване ядро включало промислове (союзи) та політичне (Австралійська лейбористська партія) крила. Значна частина профспілок в Австралії приєднані до Австралійської ради профспілок, є досить потужними за масштабом та кількістю членів організаціями. Ідеологічний спектр політичних поглядів профспілок різний – це комуністи, соціалісти, навіть правоцентристи. Але абсолютна більшість профспілок у Австралії є афілійованими (колективними) членами Австралійської лейбористської партії.

Станом на кінець 2013 р. нараховувалось 1,7 млн членів профспілок (17% усіх працівників) [1], з них понад дві третини (68%) були членами протягом п'яти і більше років. Членство в профспілках поступово зменшується протягом останніх років (наприклад, у 1983 р. – 2376,9 тис., 2002 р. – 1833,7 тис., 2013 р. – 1700 тис.) [1], однак тенденції зменшення не такі значні, як тенденції пониження членства у політичних партіях загалом.

Австралійська лейбористська партія приймає активну участь у формуванні загальнодержавної та регіональної політики. Для політичної системи Австралії притаманна так звана «система двох з половиною партій». Як засвідчує історія, найчастіше коаліцію формувала Ліберальна партія разом з невеликою Національною партією – це дві правоцентристські партії Австралії. Лейбористська партія, ідеологічною основою є соціал-демократичні погляди, формувала уряд з 2007 по 2013 рр. Наразі Лейбористська партія є членом конфедерації соціал-демократичних центристських партій – Прогресивного Альянсу.

У першій половині XIX ст. законодавство в Австралії вимагало покірності та лояльності від робітників до свого роботодавця за контрактом. У випадку порушення договору або непокори працівників часто піддавали кримінальному покаранню, в тому числі – із ув'язненням та каторжними роботами. Заклики до страйку вважалися порушенням контракту з обтяжливими умовами. У 1800-х рр. більшість вікторіанців працювали до 14 годин на день, шість днів на тиждень. Не було лікарняних листків, від-

пусток, і роботодавці могли звільняти працівників у будь-який час, не озвучуючи причин [2]. У другій половині XIX ст. ситуація повільно лібералізувалася. Через нормативні новації британського закону про профспілки 1871 р. та закон про захист майна 1875 р. профспілки були легітимізовані [3]. Перший Закон про профспілки Великобританії 1871 р. забезпечив правовий статус профспілок.

Ремісничі профспілки в Австралії почали утворюватися на початку XIX ст. як об'єднання висококваліфікованих міських робітників, які прагнули організуватися (створити профспілку), збільшити низьку заробітну плату та зменшити кількість годин робочого дня.

У 1916 р. було прийнято вікторіанський Закон про вісім годин, що гарантував восьмигодинний день широкому колу працівників. На практиці, 8-годинний робочий день не став у Австралії реальністю до 1920-х рр. Однак, подальші організовані кампанії та боротьба профспілок посприяли тому, що в громадській думці тема прав робітників постійно звучала резонансно. В результаті Арбітражний суд Австралії ухвалив 40-годинний п'ятиденний робочий тиждень на національному рівні, починаючи з 1 січня 1948 р.

Рада з питань торгівлі та праці Сіднея була утворена вісьмома профспілками в 1871 р. Об'єднана рада з питань торгівлі та праці Південної Австралії має історію, що починається з 1884 р. Зважаючи на розростання профспілкового руху, в Австралії для захисту своїх прав почали організовуватися менш кваліфіковані, сільські робітники. Великі робітничі страйки мали місце в Австралії у 1890-х рр. Страйк шахтарів «Broken Hill» 1892 р. зазнав краху після арешту кількох лідерів страйків і судів за «протизаконну змову та розпал бунтів», визнаних винними і засудженими до позбавлення волі [4, р. 158–159].

У 1894 р. робітники, що займалися стрижкою овець в Квінсленді, виступили проти поганих умов праці та низької заробітної плати. Страйк був розігнаний з використанням поліції. Кожен з цих промислових конфліктів розглядався як деморалізуючий

удар для робочого руху. Вільям Лейн та багато інших лідерів шукали притулку в будівництві нового суспільства під назвою «Нова Австралія» в Парагваї (Південна Америка). Інші активісти робочого руху, деморалізовані прямими діями органів влади, звернулися до політичних кроків та домагалися обрання до колоніальних парламентів. Їхні організовані дії зумовили початок процесів формування Австралійської лейбористської партії. Першими загальними виборами, успішними для лейбористів, були вибори в Новому Південному Вельсі 1891 р., де вони отримали 35 з 141 мандатів. На виборах у Південній Австралії 1893 р. Об'єднана лейбористська партія на чолі з Джоном Макферсоном виграла 10 з 54 місць. Це дозволило сформувати ліберальний уряд Чарльза Кінгстона, який витіснив консервативний уряд Джона Даунера [5].

На початку ХХ ст. тільки в Сідней тисячі профспілок, що представляли до семидесяти різних спілок, брали участь у різних парадах та ходах, актуалізуючи питання захисту своїх прав та протекціонізму національного виробника.

Австралія здобула репутацію «раю робочої людини». Деякі роботодавці намагалися підірвати профспілки, імпортуючи китайську робочу силу. Це призвело до природнього супротиву організованого профспілкового руху в Австралії та відповідного впливу на розробників державної політики. В результаті на регіональному рівні всі колонії поступово почали обмежувати китайську та іншу азіатську імміграцію. Це було основою політики так званої «Білої Австралії», заснованої на централізованому промисловому арбітражі, певній державній допомозі, особливо для первинних галузей промисловості, яка зазнає лише окремих змін у другій половині ХХ ст..

Зростання цукрової промисловості в Квінсленді в 1870-х рр. привело до пошуку робітників, готових працювати в тропічних умовах. Залучення «небілої» робочої сили для дешевого працевлаштування (зазвичай, шляхом обману чи викрадення) у 1870-х і 1880-х рр. викликало низку протестів профспілкового руху проти іноземної праці. Аргументи австралійських профспілко-

вих союзів полягали в тому, що азіатці та китайці претендують на робочі місця білошкірих людей, погоджуються працювати на «нестандартну» зарплату, відмовляються від об'єднання, чим суттєво знижують умови праці робітників загалом.

Заперечення проти цих аргументів здебільшого виходили від заможних власників земель у сільській місцевості [6]. Останні наголошували, що без роботи азіатів у тропічних районах від території Квінсленду доведеться відмовитися [7]. Незважаючи на ці заперечення щодо обмеження імміграції, між 1875 та 1888 рр. під впливом організованого профспілкового руху всі колонії Австралії прийняли законодавство, яке виключало всю подальшу китайську імміграцію [7]. У 1895 р. після міжколоніальної конференції прем'єр-міністра було досягнуто низку домовленостей щодо подальшого збільшення цих обмежень, де всі колонії погодилися поширити обмеження на в'їзд на всі небілі раси.

Британський уряд у Лондоні не був задоволений законодавством, яке дискримінувало певні суб'єкти його імперії, але вирішив не забороняти прийняті закони. У 1897 р. колоніальний секретар Джозеф Чемберлен пояснив: «Ми розуміємо порив цих колоній у тому, що в'їзд іноземців серйозно заважатиме законним правам працездатного населення» [8]. Уряд Бартона, який прийшов до влади після перших виборів до парламенту Австралії в 1901 р., був сформований Протекціоністською партією за підтримки Австралійської лейбористської партії. Підтримка лейбористської партії залежала від обмеження імміграції, що відображало погляди Австралійського союзу робітників.

Згідно Закону про примирення та арбітраж 1904 р., усі профспілки мали пройти процедуру реєстрації. Профспілки почали виразно диференціюватися за двома напрямками:

- 1) торгівельні об'єднання (тих, хто займався торгівлею на робочому місці);

- 2) промислові союзи, що організували всіх робітників в один великий союз, який потім міг би проводити страйк у всьому суспільстві та мирно впроваджувати соціал-демократичні ідеї.

І у складі торгівельних, і у складі промислових союзів були радикальні представники, але організаційних чи ідейних конфліктів між обома організаціями не було. Загальний страйк у Брісбені 1912 р. показав об'єднану силу робочого руху, що ефективно функціонував як альтернативне соціальне управління протягом п'яти тижнів, дещо підриваючи владу консервативного уряду.

Тотальну перемогу лейбористів під керівництвом Ендрю Фішера на федеральному рівні було отримано 1910 р., результатом чого став перший національний уряд лейбористської більшості у світі. Уряд Фішера зміг прийняти 113 актів за три роки, здійснивши багато реформ, зокрема у питаннях соціального забезпечення (встановлення пенсій за віком та втратою працездатності, виплати допомоги по вагітності та пологах, виплати компенсації працівникам тощо).

Робітничий рух в Австралії сприяв тому, що у країні не було введено призову під час Першої світової війни (хоча країна брала участь у воєнних діях). Наприкінці Першої світової війни в Австралії відбулася низка основних промислових та політичних акцій, які загрожували стабільності суспільства. У 1920 р. групою радикалів була створена Комуністична партія Австралії, яка почала претендувати на вплив на діяльність профспілок.

Членство в профспілках становило 703 тис. в 1921 р. і досягло свого апогею в 1927 р., коли 47% працівників (15% усього населення) були членами профспілок [9]. Під час Великої депресії права безробітних захищали союзи для безробітних.

Коли Австралія наближалася до Другої світової війни, профспілки та робітники продемонструвати активність у страйкових діях з політичних питань, в цьому випадку – щодо вивезення чавуну до тодішньої військової, агресивної Японії. Після війни почали створюватися групи в професійних спілках для протидії впливу комуністів. У період між 1950-ми та 1960-ми рр. членство в профспілках стабільно розвивалося та йшло в ногу зі зростанням робочої сили.

У 1980-х рр. Австралія пережила поштовх до економічних реформ, що охоплюють дерегуляцію ряду раніше регульованих

ринків, включаючи ринок праці. На цьому закінчилося майже століття централізованих виробничих відносин, що визначали заробітну плату.

У 90-х рр. ХХ ст. посилювався тиск на реформи виробничих відносин, спрямовані на зменшення промислової потужності австралійських профспілок. Це включало введення австралійських угод про робоче місце – індивідуальних договірних угод про оплату праці, зменшення мінімальних умов, що містяться в промислових преміях. З 2005 р. зміни в промисловому законодавстві продовжували зменшувати колективну переговорну силу профспілок. У травні 2005 р. уряд Говарда оголосив про зміни у виробничих відносинах, відомі як WorkChoices. Це законодавство отримало широку критику з боку австралійського союзного руху, багатьох релігійних та громадських груп та, значною мірою (про що широко не повідомлялося), Міжнародної організації праці, членом якої є Австралія.

Законодавство WorkChoices було замінено Законом про чесну роботу 2009 р., що суттєво поліпшував умови для найманих працівників.

Кейс Австралії засвідчує, що профспілки можуть результативно скористатися можливостями для якісних процесів самовдосконалення політики, які виникають зі зміни у економічному контексті. Профспілки суттєво вплинули на протекціоністський характер державної політики. Відчутним виявився вплив профспілок на характер торгівельної політики: під час переговорів; у пункті затвердження чи підписання; у процесі ратифікації та / або імплементації необхідного законодавства.

Не можна не відзначити вагому роль профспілок у формуванні громадського дискурсу та буденної політичної свідомості. Профспілки мають величезні спроможності актуалізувати певні проблемні питання у громадській думці. На думку вчених, навіть там, де профспілки мають обмежений доступ та спроможність, вони все одно можуть мати вплив.

Профспілки мали змогу чинити тиск на порядок денний уряду, при потребі скандалізувати про фасадність демократичного

процесу. У будь-якому разі активність профспілок сприяє підвищенню обізнаності громадськості щодо трудового законодавства, економічної політики та низки інших питань – через громадські слухання, засоби масової інформації, моніторинг стану та реалізації домовленостей через призму соціального партнерства.

Здатність профспілок мобілізувати прямі дії є ключовим фактором у потенційному застосуванні ними ресурсу участі для допуску своїх представників на державні посади. Такі стратегії, як соціальний діалог, лобювання, подання, громадські слухання будуть більш ефективними, коли супроводжуються міцною мобілізацією членів профспілки та широкої громадськості у формі публічного протесту. Наявність стратегій прямої дії залежить від спроможності профспілок до розробки узгодженої позиції з питань торгівлі, здатної мобілізувати широку підтримку членів. Відтак, у цьому процесі матиме значення сформована кооперативна культура членів профспілок.

Використані джерела та література:

1. Australian Bureau of Statistics. Cat No. 6310.0: SUMMARY OF FINDINGS. URL: <https://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/mf/6310.0>
2. Origins of the 8-hour day // State Library of Victoria. URL: <http://ergo.slv.vic.gov.au/explore-history/fight-rights/workers-rights/origins-8-hour-day>.
3. Employers and Workmen Act, 1875. URL: <http://www.irishstatutebook.ie/eli/1875/act/90/enacted/en/print>.
4. Kearns, R.H.B. Broken Hill. A Pictorial History. Adelaide : Investigator Press. 248 p.
5. Painter A. United Labor Party elected to Legislative Council. *Professional historians Australia*. URL: <http://www.sahistorians.org.au/175/chronology/may/9-may-1891-united-labor-party-elected-to-legislati.html>.
6. Markey R. Race and organized labor in Australia, 1850–1901. *Highbeam Research*. 1996. 1 January.
7. Griffiths P. Towards White Australia: The shadow of Mill and the spectre of slavery in the 1880s debates on Chinese immigration (RTF). 11th Biennial National Conference of the Australian Historical Association. (4 July 2002).
8. Speech to Colonial Conference of 1897 /quoted in J. Holland Rose et al., eds. *The Cambridge History of the British Empire*. Volume VII. Part I: Australia (1933).

9. History. Australian Council of Trade Unions. URL: <https://www.actu.org.au/about-the-actu/history>.
10. Андрушків Б., Кирич Н., Погайдак О. Організація співпраці профспілок з політиками як вектор удосконалення управління суспільством. *Review of transport economics and management*. 2019. № 2(18). URL: <https://doi.org/10.15802/rtem.v18i2.189816>
11. Андрушків Б. Регіональні профспілки України – рецидив тоталітарного минулого чи дієвий інструмент соціально-економічного захисту працюючих незалежної держави? Тернопіль: Лібра-Тера, 2005. 420 с.
12. Дороніна О. Проблеми та перспективи діяльності профспілок щодо забезпечення гідної праці в Україні. *Бізнес Інформ*. 2013. № 9. С. 202-207. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_9_34.
13. Запара С. Роль профспілкової організації в системі вирішення трудових спорів в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право / гол. ред. Ю. М. Бисага. Т.1. Вип. 22. Ч.1. Ужгород : Гельветика, 2013. С. 146–150.*
14. *Історія, сучасний стан та перспективи профспілкового руху у світі: 3б. матеріалів II Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 5 червня 2019 року) / Борисов О. С., Вopilов О. М., Ївженко Ю. В.; за заг. ред. д.ф.н., проф. Буяшенко В. В. Київ : Четверта хвиля, 2019. 62 с.*
15. Мельник А. Роль профспілкового контролю в здійсненні нагляду й контролю за дотриманням трудового законодавства. *Юридичний вісник*. 2014. № 5. С. 233–238.
16. Мокра Л. Профспілки як класичні групи інтересів в Україні. *Політологія, Соціологія, Філософія*. 2010. Вип. 14. С. 103–106.
17. Піфко О. О. Конституційно-правові засади організації та діяльності професійних спілок в Україні та країнах ЄС: порівняльно-правове дослідження. Дис. ... доктора юридичних наук:12.00.02. Ужгород, 2019.
18. Тарасенко Н. Профспілки в Україні як чинник соціально-політичного розвитку: історичний досвід, сучасний стан і перспективи. *Резонанс*. 2016. № 62. С. 3-15. URL: <http://nbuviap.gov.ua/images/rezonans/2016/rez62.pdf>.